

Myanmar Banknotes and Changing Nationhood: From the Colonial Period to Present-Day

ธนบัตรพม่ากับการเปลี่ยนแปลงความเป็นชาติ:
จากยุคอาณานิคมถึงยุคปัจจุบัน

กฤษณะ โชติสุทธิ์¹
Kridsana Chotisut

¹ สาขาวิชาพม่าศึกษา ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเรศวร

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก ทุนสนับสนุนการดำเนินโครงการวิจัย (แบบเหมาจ่าย) งบประมาณรายได้คณะมนุษยศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2563

Corresponding Author:

Kridsana Chotisut
Department of Eastern Languages, Faculty of Humanities,
Naresuan University, Phitsanulok 65000, Thailand
E-mail: kridsanac@nu.ac.th

Received: 24 Jul 2019

Revised: 1 Aug 2019

Accepted: 3 Aug 2019

Abstract

Banknotes were the otherness in Myanmar society in the colonial years. This was due to the fact that the country had no legal system that recognized note printing works and the status of such notes. Also, it had no banking system circulating notes in the country's economic activities. However, as paper money was introduced in the country, banknotes were not simply a means of economic exchanges as the notes contained letters, pictures and symbols. Therefore, they were actually a form of political communication between those who printed them and people in the society. The designs of Myanmar banknotes were changing throughout the history. These changes reflected the efforts of governments at different points in time in promoting their own versions of the nationhood. Although the changes in Myanmar banknotes' design might not instantly follow political transitions due to several factors such as the country's limited economic capacity, it did correspond to changing laws and political ideologies as well as to the beliefs of the populous. The efforts to redesign banknotes sometimes played a role in triggering protests from the Burmese.

Keywords: Myanmar banknotes, Myanmar government, colony, nationhood, political ideology

บทคัดย่อ

ในยุคอาณานิคม ธนบัตรเปรียบเสมือนความเป็นอื่นในสังคมการเมืองพม่า เนื่องจากพม่าขณะนั้นไม่มีระบบกฎหมายที่รับรองสถานะของธนบัตร และไม่มีระบบการเงินและการธนาคาร ซึ่งรองรับการจัดพิมพ์และการนำธนบัตรมาเป็นสื่อกลาง เพื่อแลกเปลี่ยนในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม เมื่อกระดาษเงินตราถูกนำมาใช้ในพม่า ธนบัตรมิได้เป็นเพียงสื่อกลางตามที่กล่าวไปข้างต้น เพราะธนบัตรยังประกอบด้วยตัวอักษร ภาพ และรูปสัญลักษณ์ต่าง ด้วยเหตุนี้ ธนบัตรจึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสารทางการเมืองระหว่างผู้จัดพิมพ์ธนบัตร กับ คนในสังคมซึ่งใช้เงินตราเหล่านั้น แบบลวดลายของธนบัตรพม่ามีการปรับเปลี่ยนหลายครั้งตลอดประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงลวดลายของธนบัตรสะท้อนความพยายามของรัฐในการถ่ายทอดความเป็นชาติ ตามการนิยามของผู้ครองอำนาจในแต่ละช่วงเวลา ที่ต่างกันออกไป แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงจะมีได้เกิดขึ้นอย่างทันทีทันใด เมื่อมีการเปลี่ยนผ่านทางเมือง ด้วยเหตุปัจจัยบางประการ อาทิ ข้อจำกัดของวิสัยความสามารถทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม การดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของกฎหมาย อุดมการณ์ทางการเมือง และระบบความเชื่อความหมายของคนในสังคม นอกจากนี้ บางครั้ง การเปลี่ยนแปลงธนบัตรยังมีส่วนทำให้เกิดการประท้วงด้วย

คำสำคัญ: ธนบัตรพม่า, รัฐบาลพม่า, อาณานิคม, ความเป็นชาติ, อุดมการณ์ทางการเมือง

บทนำ

นับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ประเทศพม่า ถือเป็นหนึ่งในประเทศที่มีความน่าสนใจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจาก ภายในประเทศพมามีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมตลอดช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์อันยาวนาน การเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองของประเทศพม่า¹ ถือเป็นหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างมากมาย

หากมองมายังระนาบของการสื่อสารความเป็นชาติ² จากรัฐบาลสู่ประชาชน พบว่า รัฐบาลมีการเรียกใช้เรื่องราวในอดีตเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่ที่มาของอำนาจรัฐบาล การป้องกันผลประโยชน์ของประชาชน และสร้างความรู้สึกร่วมของประชาชนในแต่ละช่วงเวลาที่แตกต่างกันไป อาทิ การสร้างความเป็นชาติจากการใช้ศาสนาพุทธ ความเป็นเอกภาพ อุดมการณ์สังคมนิยม การมีวีรบุรุษที่เป็นผู้นำกองทัพ เรื่องราวของกษัตริย์ยอดนักรบ รวมถึงการสร้างความเป็นชาติผ่านการมีเจ้าอาณานิคมอังกฤษเป็นศัตรูร่วม การสร้างความเป็นชาติจากการใช้อุดมการณ์เหล่านี้ได้ก่อให้เกิดความหลากหลายของอุดมการณ์ที่มีการใช้ในประเทศพม่า

นอกเหนือจากอุดมการณ์ความเป็นชาติที่รัฐบาลส่งมอบให้ประชาชนจะมีความหลากหลายแล้ว การสร้างความเป็นชาติของพม่าในแต่ละช่วงเวลาของพม่ายังมีการใช้เครื่องมือในการส่งผ่านความเป็นชาติจากรัฐบาลสู่ประชาชนที่แตกต่างกันออกไป³ ขณะเดียวกันกลับมีวัตถุประสงค์ที่มีอำนาจชอบธรรมในการจัดการอีกประเภทหนึ่งที่มีความสามารถในการเคลื่อนย้ายวัตถุจากรัฐบาลสู่พื้นที่ปัจเจกชน และไหลเวียนในชีวิตประจำวันของปัจเจกชน วัตถุชิ้นดังกล่าวคือ ธนบัตร ธนบัตรที่ถูกสร้างจากกระดาษ ผ่านการรับรองโดยรัฐบาลจนเป็นตัวอย่างในการแลกเปลี่ยน และมีความสามารถในการชำระหนี้ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย อีกทั้งพื้นที่บนธนบัตรยังมีการบรรจุตัวเลขที่ใช้แทนมูลค่า ลวดลาย สัญลักษณ์ และรูปเสมือนไว้บนธนบัตร สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ที่ปรากฏอยู่บนธนบัตรล้วนถูกผูกขาดการจัดการโดยอำนาจของรัฐบาล ด้วยลักษณะการผูกขาดอำนาจในการจัดการพื้นที่บนธนบัตร ส่งผลให้พื้นที่ดังกล่าวได้กลายเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่มีความสามารถในการส่งผ่านผลิตซ้ำ และไหลเวียนความเป็นชาติจากรัฐบาลผ่านเทคโนโลยีการพิมพ์สู่ปัจเจกชน และยังคงดำรงอยู่ในชีวิต

¹ การเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองการปกครองของประเทศพม่าสามารถแบ่งอย่างหยาบได้เป็น ยุคการปกครองโดยกษัตริย์ ก่อนจะถูกแทนที่ด้วยการตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ และช่วงเวลาที่ได้รับเอกราชจากเจ้าอาณานิคม อย่างไรก็ตาม หลังจากพม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษ สภาพการเมืองของพม่ากลับไร้เสถียรภาพ เนื่องจากมีการรัฐประหารโดยกองทัพ และมีการปรับเปลี่ยนอุดมการณ์ทางการเมืองบ่อยครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการใช้อุดมการณ์ประชาธิปไตย สังคมนิยม และเผด็จการทหารในการนำพาประเทศ

² Eric Hobsbawm and Ranger (2004) มอง “ความเป็นชาติ” เป็นประเพณีประดิษฐ์ของกลุ่มชนชั้นนำในสังคมที่ได้เลือกประเพณี วัฒนธรรม และพิธีกรรมบางส่วนของอดีตมาสื่อสารและนิยามใหม่เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกัน เป็นเจ้าของร่วมกัน ขณะที่ Benedict Anderson (1991) มองว่า “ชาติ” เป็นสังคมจินตนาการ สังคมประกอบสร้างชาติขึ้นมาเพื่อให้ผู้คนรับรู้ถึงการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยผู้คนในชุมชนไม่จำเป็นต้องมีการปฏิสัมพันธ์ซึ่งหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “สื่อหนังสือพิมพ์” ในระบบทุนนิยมที่ Anderson ใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบายการสร้างความรู้สึกร่วม

³ นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พบว่ามีงานศึกษาจำนวนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับ Nick Cheesman (2002) และ Mung Zarni (1998) ได้มองไปยังการสร้างวัฒนธรรมของรัฐบาลพม่าผ่านแบบเรียน Gustaaf Houtman (1999) ได้ศึกษาไปยังความพยายามของรัฐบาลพม่าที่มีการสร้างชาติผ่านโบราณสถานและโบราณวัตถุ

ประจำวันของปัจเจกบุคคล รวมถึงการที่บนธนบัตรถือเป็นวัตถุที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ ทำให้ธนบัตรเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่มีความน่าสนใจในการศึกษาการสร้างความเป็นชาติ

วัตถุประสงค์

- เพื่อศึกษาความหมายของสัญลักษณ์ และความเป็นชาติที่ปรากฏบนธนบัตรพม่าในแต่ละช่วงเวลา นับตั้งแต่ยุคอาณานิคม จนถึงยุคปัจจุบัน
- เพื่อศึกษาความสอดคล้องระหว่างการเปลี่ยนแปลงความเป็นชาติที่ปรากฏบนธนบัตรพม่ากับอุดมการณ์ทางการเมืองของพม่าในแต่ละช่วงเวลา

ขอบเขต

ผู้วิจัยแบ่งขอบเขตการศึกษาในเชิงเวลา นับตั้งแต่การนำธนบัตรเข้ามาใช้ในประเทศพม่าตั้งแต่ยุคอาณานิคม จนถึง ค.ศ. 2019 ในด้านข้อมูล ผู้วิจัยได้เลือกใช้ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลหลักออนไลน์ที่มีการจัดเก็บธนบัตรฉบับต่าง ๆ ไว้อย่างเป็นระบบ ได้แก่ (1) Central Bank of Myanmar (2) Banknote Index และ ATSnates

ข้อค้นพบและอภิปรายผล

ธนบัตรพม่าในยุคอาณานิคม

แม้วัฒนธรรมการใช้เหรียญกษาปณ์ในการแทนมูลค่าเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าของพม่าตามสกุลเงินของพม่าจะมีมาอย่างยาวนาน แต่กลับพบการใช้ธนบัตรเป็นครั้งแรกหลังจากพม่าตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ และพม่ามีสถานะเป็นส่วนหนึ่งของประเทศอินเดีย เนื่องจากก่อนตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษภายในพม่ายังไม่มียุทธศาสตร์ในการรับรอง รวมทั้งยังไม่มีธนาคารที่เป็นตัวกลางในการหมุนเวียนธนบัตร

การตกอยู่ใต้อาณานิคมของอังกฤษส่งผลให้มีการไหลของธนบัตรอาณานิคมรวมถึงสกุลเงินรูปี (Rupee) จากอินเดียเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจของประเทศพม่า และมีการเปิดสาขาของธนาคารเบงกอล (Bank of Bengal)⁴ ในเมืองย่างกุ้ง เมื่อ ค.ศ. 1861 (Soe Tin , 2013) ค.ศ. 1865 มีการขยายสาขาไปยังเมืองมะละแหม่ง และ ค.ศ. 1866 มีการขยายสาขาไปยังเมืองชิตเว ขณะที่ธนาคารชาร์เตอร์แห่งอินเดียออสเตรเลียและจีน (The Chartered Bank of India, Australia and China) ได้เข้ามาเปิดสาขาในเมืองย่างกุ้ง เมื่อ ค.ศ.

⁴ Indian Presidency Bank of Bengal หรือ Bank of Bengal ถูกสร้างขึ้นในปี 1806 ในเมืองกัลกัตตาเรียกว่า Bank of Calcutta ต่อมาถูกเปลี่ยนชื่อเป็น Bank of Bengal การแพร่กระจายของอิทธิพลอาณานิคมได้ขยายขอบเขตของรัฐบาลและอิทธิพลทางการเงินเชิงพาณิชย์ ต่อมารัฐบาลของจักรวรรดิได้สร้างธนาคารระดับภูมิภาคขึ้นอีกสองแห่ง ในปี 1840 ชื่อ Bank of Bombay และ ในปี 1843 ชื่อ Bank of Madras ธนาคารทั้งสามแห่งดำเนินการในฐานะ บริษัท ร่วมทุนโดยรัฐบาลของจักรวรรดิถือหุ้นหนึ่งในห้าของแต่ละธนาคาร ส่วนที่เหลือจะถูกขายให้กับสมาชิกเอกชน (Amiya Kumar Bagchi, 1997)

1861 (Orbell, J., Turton, A., & Pressnell, 2017) ธนาคารเหล่านี้ถือเป็นสิ่งกระตุ้นและเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญในการสร้าง และหมุนเวียนธนบัตรบนพื้นที่ประเทศพม่าแม้ช่วงเวลาดังกล่าวอังกฤษยังไม่ได้ยึดพื้นที่ของประเทศพม่าทั้งหมด

เดิมทีในประเทศต่างๆ ที่อยู่ภายใต้อาณานิคมมีการผูกขาดการออกแบบรูปลักษณ์และผลิตธนบัตร โดยธนาคารต่างๆ ที่เข้ามาเปิดในประเทศ กระทั่งมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติธนบัตร ค.ศ. 1861 ส่งผลให้ธนาคารสูญเสียสิทธิในการออกธนบัตรและปล่อยให้รัฐบาลอังกฤษในอินเดียเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง ส่งผลให้ธนบัตรที่มีอยู่ในประเทศพม่ามีการปรากฏชื่อ “รัฐบาลแห่งอินเดีย” (Government of India) แทนที่ชื่อของธนาคาร ในระยะแรก หลังจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติ พบว่าธนบัตรได้ปรากฏภาพของ สมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรีย (Queen Victoria) กษัตริย์แห่งสหราชอาณาจักร และจักรพรรดิแห่งอินเดีย โดยธนบัตรชุดดังกล่าวได้มีการหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจตั้งแต่ ค.ศ. 1861-1865 และมีธนบัตรปลอมปรากฏขึ้นแทบจะทันทีหลังจากวางจำหน่าย เนื่องจากการออกแบบและคุณลักษณะด้านความปลอดภัยนั้นง่ายเกินไป (Bill Vesty, Banknote Index) ต่อมารัฐบาลอังกฤษในอินเดียได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการออกธนบัตรรูปแบบใหม่ขึ้นมา มีการเปลี่ยนแปลงคุณภาพของกระดาษ และมีลายน้ำเพื่อป้องกันการปลอมแปลง

ชุดภาพบนธนบัตรชุดใหม่นั้น ไม่ปรากฏภาพของ สมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรีย แต่กลับปรากฏภาษาที่เป็นคำอ่านของมูลค่าของธนบัตร 2 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบ 4 ภาษา⁵ และรูปแบบ 8 ภาษา⁶ ในช่วงเวลาดังกล่าวจึงเกิดสภาวะของการหายไปของภาพสมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรีย บนพื้นที่ธนบัตร และการเข้ามาแทนที่โดยภาษาต่างๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงอำนาจของชาติอาณานิคมเหนือดินแดนที่มีความหลากหลายทางภาษา และเพื่ออำนวยความสะดวกในการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจของกลุ่มคนที่อยู่ภายใต้อาณานิคมของอังกฤษ กระทั่งต่อมาได้ปรากฏรูปภาพของบุคคลอีกครั้ง

แม้พระเจ้าเอ็ดเวิร์ดที่ 7 จะขึ้นครองราชย์สมบัติเป็นกษัตริย์แห่งสหราชอาณาจักร แทนที่สมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรีย แต่บนธนบัตรที่ประกาศใช้ในอาณานิคมกลับไม่ปรากฏรูปภาพของพระเจ้าเอ็ดเวิร์ดที่ 7 กระทั่งพระเจ้าจอร์จที่ 5 (George V) ขึ้นขึ้นครองราชย์สมบัติ ใน ค.ศ. 1910 ได้มีการประกาศใช้ธนบัตรในอาณานิคม ให้กลับมามีภาพของพระเจ้าจอร์จที่ 5 ทำให้เกิดธนบัตรที่มีการใช้ภาพกษัตริย์ที่ยืนยันการมีอำนาจเหนือดินแดนปรากฏบนธนบัตรควบคู่กับการใช้ภาษาที่หลากหลายพร้อมๆ กัน มุมซ้ายด้านบนของธนบัตร มีวงกลมปรากฏรูปของพระเจ้าจอร์จที่ 5 ในลักษณะของการหันข้าง และสวมมงกุฎแห่งอินเดีย ซึ่งเป็นมงกุฎที่ถูกสร้างขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้าจอร์จที่ 5 เอง พร้อมทั้งข้อความที่กำกับบนธนบัตร เพื่อยืนยันถึงสถานะของกษัตริย์ ความว่า “George V King Emperor” ระยะต่อมาธนบัตรมีพัฒนาการในการสร้างลวดลายให้มีความละเอียดและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น แต่ยังคงไว้ซึ่งรูปของพระเจ้าจอร์จที่ 5 และมงกุฎแห่งอินเดียทุกฉบับ

พม่าได้แยกออกจากการเป็นมณฑลหนึ่งของอินเดียเมื่อวันที่ 1 เมษายน ค.ศ. 1937 หลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการปกครองแห่งพม่า ค.ศ. 1935 ส่งผลให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติธนาคารกลางแห่งอินเดียใน ค.ศ. 1934 (Reserve Bank Of India Act, 1934) เพื่อให้ธนาคารกลางแห่งอินเดีย ซึ่งตั้งอยู่ใน

⁵ ประกอบด้วย ภาษาพม่า ภาษาอูรดู ภาษาทมิฬ ภาษาจีน

⁶ ประกอบด้วย ภาษาอูรดู ภาษาเตลูกู ภาษาโกดี ภาษาทมิฬ ภาษาเบงกาลี ภาษากันนาดา ภาษาพม่า และภาษาทูลูจاراتิ

อินเดียทำหน้าที่เป็นธนาคารกลางสำหรับประเทศอินเดีย และประเทศพม่า จึงส่งผลให้พม่ายังไม่มีธนาคารกลางภายในประเทศธนบัตรที่ใช้ในพม่ายังคงถูกผลิตจากธนาคารกลางแห่งอินเดีย และยังคงใช้สกุลเงินรูปี อีกทั้งหากเปรียบเทียบธนบัตรที่ใช้ในพม่ากับอินเดียแล้วจะพบว่าภายในอินเดียได้ใช้ธนบัตรที่มีรูปของพระเจ้าจอร์จที่ 6 ขณะที่ในพม่าใช้ธนบัตรที่มีรูปของพระเจ้าจอร์จที่ 5 ซึ่งเป็นธนบัตรเก่าที่เคยใช้ในอินเดีย มีเพียงตัวอักษรที่พิมพ์ประทับบนธนบัตร ความว่า “ตัวเงินที่ใช้ชำระหนี้ตามกฎหมายในประเทศพม่าเท่านั้น (LEGAL TENDER IN BURMA ONLY)” เท่านั้นที่เป็นขอบเขตของการใช้ธนบัตร และบริเวณด้านหลังของธนบัตร ยังปรากฏรูปของคณโฑหัวเลี้ยงช้างที่ถูกตัดงา และประดับประดาไปด้วยผ้าและเครื่องตกแต่งตามรูปแบบชาวอินเดียบนธนบัตร แม้พม่าจะถูกแยกจากการเป็นส่วนหนึ่งของอินเดียแล้วก็ตาม

ความแตกต่างบนธนบัตรที่ใช้หมุนเวียนภายในอินเดีย และพม่าได้ปรากฏหลังจากพม่าได้ออกธนบัตรนับตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1938 ธนาคารกลางแห่งอินเดียยังคงเป็นผู้ถืออำนาจในการออกธนบัตร ดังข้อความที่ปรากฏบนธนบัตรของทั้งพม่าและอินเดีย และยังคงมีรูปของพระเจ้าจอร์จที่ 6 สวมมงกุฎเหมือนกัน ทั้งนี้ ความแตกต่างระหว่างธนบัตรของพม่าและอินเดียนั้น มีด้วยกัน 2 ประการ ประการแรก ธนบัตรของอินเดียมีข้อความกำกับไว้แสดงให้เห็นถึงความสามารถของธนบัตรซึ่งรัฐบาลสัญญาว่าจะจ่ายเงินให้แก่ผู้ถือธนบัตร รวมทั้งธนบัตรดังกล่าวจะสามารถใช้หมุนเวียนได้ทั่วทั้งอาณาเขตของอังกฤษ ซึ่งอยู่ภายใต้เขตปกครองของรัฐบาล (I promise to pay the bearer on demand the sum of (มูลค่าของธนบัตร) Rupees at any office of issue) และด้านหลังของธนบัตรยังปรากฏอักษรแสดงมูลค่าของธนบัตรของภาษาต่าง ๆ จำนวน 8 ภาษา อีกด้วย

ขณะที่ธนบัตรซึ่งออกแบบเพื่อใช้ในพม่าได้มีข้อความกำกับความสามารถของธนบัตรว่า “สามารถใช้หมุนเวียนได้ภายในประเทศพม่าเท่านั้น” อีกทั้งยังมีอักษรที่แสดงมูลค่าของธนบัตรเพียง 3 ภาษา ได้แก่ ภาษาอังกฤษ พม่า และไทใหญ่ ประการที่สอง คือ รูปสัญลักษณ์บนธนบัตร ธนบัตรที่ประกาศใช้ในอินเดียตั้งแต่ ค.ศ. 1937 มีการใช้รูปของเสือ และคนเลี้ยงช้าง บริเวณด้านหลังของธนบัตร ขณะที่ธนบัตรที่ประกาศใช้ในพม่านับตั้งแต่ ค.ศ. 1938 หลังจากพม่าได้แยกจากการเป็นส่วนหนึ่งของอินเดียได้ปรากฏรูปของนกยูงบนธนบัตรทุกธนบัตร การเลือกใช้นกยูง ซึ่งเป็นสัตว์ที่ถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ในสมัยราชวงศ์คองบองนั้น ถือเป็น การพยายามอ้างอิงไปยังการสืบทอดเชื้อสายมาจากสุริยวงศ์ วงศ์เดียวกันกับพระพุทธเจ้า โดยในชาตคได้มีการอ้างถึงภาพนกยูงที่รายรอบอยู่บนดวงอาทิตย์ (Maung Thin Aung, 1965) หรือบ้างก็ได้อธิบายว่านกยูงเป็นสัญลักษณ์ของดวงอาทิตย์รวมถึงแบบเรียนพม่าที่กล่าวว่า “นกยูงนั้นมีเสียงอันไพเราะ” (Ministry of Education Myanmar, 2012, 28.p) และนกยูงเป็นสัตว์ที่มีความสง่างาม (Ministry of Education Myanmar, 2012, 8.p) นอกจากนั้นนกยูงยังเป็นสัญลักษณ์บนเหรียญษาปณ์ในช่วงราชวงศ์คองบอง⁷ ขณะที่ด้านหลังของธนบัตรได้ปรากฏรูปลักษณะวิถีของความเป็นพม่าที่สะท้อนถึงความเป็นชาติซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากอินเดีย ได้แก่ ช้างในป่า การใช้วัวในการทำนาและลากเกวียน เรือใบกับวิถีชีวิตชาวบ้านริมแม่น้ำ สิงห์ ช้างกำลังจูงไม้สัก เสือ น้ำตก และธรรมชาติ เข้ามาแทนที่รูปของคนโฑหัวเลี้ยงช้างที่ถูกตัดงา ประดับประดาไปด้วยผ้าและเครื่องตกแต่ง และธนบัตรชุดดังกล่าวถือได้ว่าเป็นธนบัตรชุดแรกที่มีชื่อของประเทศพม่าปรากฏอยู่ แม้ว่าภาพบนธนบัตรจะมีตัวตนความเป็นชาติของพม่าเข้ามา การเปลี่ยนแปลงบนธนบัตรจึงได้ปรากฏขึ้นอีกครั้งหลังจากพม่าได้เปลี่ยนมือผู้ปกครองมาเป็นญี่ปุ่น

⁷ เหรียญษาปณ์รูปนกยูง สร้างจากทอง เงิน ทองแดง ดีบุก และตะกั่ว ถูกสร้างขึ้นในยุคของกษัตริย์มินดง ในวันที่ 11 พฤศจิกายนปี 1865 ถึงปี 1985 มีการใช้หมุนเวียนในเขตพม่าตอนบน(ส่วนที่ไม่ได้ถูกยึดครองโดยอังกฤษ) (Daw Kyan, 1979)

การยึดครองของญี่ปุ่นกับความป็นชาติพม่าบนธนบัตรที่เริ่มปรากฏ

หลังจากญี่ปุ่นได้เริ่มขับไล่อังกฤษออกจากพม่าตั้งแต่ ค.ศ. 1942 บรรดาธนาคารของอังกฤษที่ตั้งอยู่ในพม่าต่างทยอยหนีออกจากประเทศ และธนาคารโยโกฮาม่า สปีชีส์ (Yokohama Specie Bank) ได้เข้ามามีบทบาทในประเทศพม่า โดยมีที่ตั้งสำนักงานใหญ่อยู่ที่เมืองย่างกุ้ง และมีสาขากระจายไปยังเมืองต่างๆ ได้แก่ เมืองพะสิม ลำเลียว มณฑลเลย์ เมเมียว มะริด เมาะละแหม่ง มยีนจาน แปร ตองยี ทวาย และตองอู ต่อมากองทัพญี่ปุ่นได้ร่วมมือกับธนาคารแห่งแชททินาด (Bank of Chettinad) คณะผู้บริหารพม่า และธนาคารโยโกฮาม่า สปีชีส์ (Yokohama Specie Bank) ในลักษณะของการร่วมทุน สร้างธนาคารประชาชนแห่งประเทศพม่า (Peoples Bank of Burma) ขึ้นในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1942 (Sean Turnell, 2009) จากนั้นญี่ปุ่นได้มีการประกาศใช้ธนบัตรภายในประเทศพม่าจำนวน 9 มูลค่า ได้แก่ 1, 5, 10 เซ็นต์ ¼, ½, 1, 5, 10 และ 100 รูปี ธนบัตรทุกฉบับไม่ได้ทั้งร่องรอยหรือหลงเหลือภาพจำของการอยู่ภายใต้จักรวรรดิอังกฤษไว้เลย ทั้งข้อความ “ธนาคารกลางแห่งอินเดีย” ที่แทนที่ข้อความ “รัฐบาลญี่ปุ่น” เป็นภาษาอังกฤษ ตัวอักษรญี่ปุ่น ซึ่งมีความหมายว่า “รัฐบาลแห่งจักรวรรดิญี่ปุ่น” (the government of the Empire of Japan) รัฐบาลญี่ปุ่นได้เลือกเจดีย์อนันดา ที่สร้างโดยกษัตริย์จันลิตา เมื่อ ค.ศ. 1091 ในสมัยอาณาจักรพุกาม พร้อมด้วยต้นตาลโตนด วัว และเกวียนเข้ามาเป็นรูปภาพพื้นหลังของธนบัตรฉบับมูลค่า ½, 1, 5, 10 และ 100 รูปี อีกด้วยการนำภาพเจดีย์อนันดาเข้ามาใช้ แม้จะเป็นความพยายามสร้างความป็นพม่าบนพื้นที่ธนบัตร แต่ตามความเชื่อทางศาสนาถือว่าเจดีย์เป็นสิ่งที่ชาวพม่ากราบไหว้บูชา จึงไม่ควรคู่ควรกับการเข้ามาเป็นสัญลักษณ์บนธนบัตรที่ใช้แลกเปลี่ยนหมุนเวียนในตลาด

1 สิงหาคม ค.ศ. 1943 ถึง พฤษภาคม ค.ศ. 1945 พม่าได้รับเอกราชจากญี่ปุ่นในเชิงนิรนัย โดยมีการตั้ง ดร. บามอ เป็นนายกรัฐมนตรี แต่เป็นไปในลักษณะของรัฐบาลหุ่นเชิด เนื่องจากอำนาจในการปกครองที่แท้จริงยังคงอยู่ในเงื้อมมือของญี่ปุ่น ช่วงเวลาดังกล่าวมีการสร้างธนาคารแห่งรัฐพม่า (Burma State Bank) และเปิดอย่างเป็นทางการในวันที่ 15 มกราคม ค.ศ. 1944 ด้วยเงินทุนหมุนเวียน 10 ล้านรูปี และมีความหวังว่าจะออกธนบัตรและสกุลเงินใหม่สำหรับแก้ไขสถานการณ์การเงิน (Michael W. Charney and Atsuko Naono, 2015)

ธนบัตรรูปแบบใหม่ถูกออกแบบโดยธนาคารแห่งรัฐพม่าใน ค.ศ. 1944 รวมทั้งสิ้น 4 รูปแบบ ได้แก่ ธนบัตรมูลค่า 1, 5, 10 และ 100 จั๊ต ธนบัตรเหล่านี้ได้ใช้สกุลเงิน จั๊ต (Kyat) ทั้งนี้ สกุลเงินจั๊ตเป็นสกุลเงินที่ใช้ในระบบเศรษฐกิจของประเทศพม่าในปัจจุบัน โดยมูลค่า 1 จั๊ต มีค่าเท่ากับ 100 ปยา (pya) (Myanmar Ministry of Education, 2008) ตัวอักษรที่ปรากฏบนธนบัตรประกอบด้วยตัวอักษรพม่ามีความหมายว่า “ประเทศพม่า (bama naing ngan daw)” “ธนาคารประเทศพม่า (bama naing ngan daw ban)” ด้านหน้าของธนบัตรฝั่งซ้ายปรากฏภาพของนกยูง ภาพพื้นหลังเป็นรูปของดวงอาทิตย์ที่แผ่รัศมีหลังภูเขา ในขณะที่ด้านหลังกึ่งกลางของธนบัตรทุกฉบับ เป็นรูปของพระราชวังมณฑลเลย์ (Mandalay Palace)⁸ และมีรัศมีของพระอาทิตย์อยู่ด้านหลัง ด้านหน้าพระราชวังมีเงาสะท้อนของพระราชวังลงในคูเมือง ต่อมาใน ค.ศ. 1945 ได้มีธนบัตรฉบับมูลค่า 100 จั๊ต รูปแบบใหม่ ธนบัตรฉบับดังกล่าวยังคงมีตัวอักษรที่สื่อไปยังมูลค่าของธนบัตรผู้ออกธนบัตร เหมือนรูปแบบเก่า แต่ภาพภายในธนบัตรได้เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ มีรูปของ ดร. บามอ

⁸ พระราชวังมณฑลเลย์ถูกสร้างขึ้นด้วยไม้สัก เมื่อ ค.ศ. 1859 ตั้งอยู่ ณ เมืองมณฑลเลย์ ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นศูนย์กลางทางประเพณีวัฒนธรรมของประเทศพม่า และเป็นพระราชวังของพระเจ้าธีรบุ กษัตริย์องค์สุดท้ายของพม่า

ผู้เป็นนายกรัฐมนตรีซึ่งพม่าเข้ามาอยู่บนธนบัตร นอกจากนี้ยังมีรูปของพญานาค และรูปของนกยูงซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงจากภาพวาดเป็นรูปทรงนกยูงที่มีลักษณะของรูปทรงเลขาคณิต การเปลี่ยนแปลงจากการที่ญี่ปุ่นนำรูปเจดีย์พม่ามาบูชาเป็นรูปนกยูง แสดงให้เห็นถึงการพยายามปรับเปลี่ยนความเป็นชาติที่ญี่ปุ่นไม่ได้ตระหนักในช่วงเวลาแรก อีกทั้งธนบัตรดังกล่าวแม้จะเป็นการแสดงความเห็นชาติพม่าบนธนบัตรอย่างสมบูรณ์ แต่ด้วยสภาวะทางเศรษฐกิจ และบริบททางการเมืองในช่วงสงครามโลกทำให้กลุ่มผู้นำพม่าได้เปลี่ยนทิศทางการสนับสุนน

หลังจากญี่ปุ่นได้ยึดครองพม่า แต่เอกราชที่ญี่ปุ่นมอบให้พม่ากลับเป็นเพียงแค่รัฐบาลหุ่นเชิด ส่งผลให้ระยะเวลาต่อมา กลุ่มนักศึกษาตินิยมพม่าได้มีการเจรจาลับๆ ระหว่างตัวแทนของพม่ากับอังกฤษ กระทั่ง 27 มีนาคม ค.ศ. 1945 พม่าได้เริ่มลุกขึ้นต่อสู้กับญี่ปุ่น และนายพลอองซานได้เริ่มเจรจากับ หลุยส์ เมานต์แบ็ตเทน และเข้าร่วมพันธมิตรอย่างเป็นทางการในฐานะกองกำลังพม่าผู้รักชาติ (PBF) จนกระทั่งญี่ปุ่นได้ยอมแพ้สงคราม

หลังจากญี่ปุ่นพ่ายแพ้แก่อังกฤษ ธนบัตรของอังกฤษถูกนำกลับมาใช้ในพม่าเช่นเดิม และบรรดาธนาคารต่างๆ ที่หนีออกจากประเทศในช่วงที่ญี่ปุ่นถูกยึดครองได้กลับมาเปิดในพม่าอีกครั้ง ในวันที่ 20 สิงหาคม ค.ศ. 1945 อาทิ ธนาคารกลางแห่งอินเดีย ต่อมารัฐบาลอังกฤษเลือกใช้สกุลเงินรูปีแทนสกุลเงินจัต เนื่องจากการประเมินของ Sir Otto Niemeyer ที่ปรึกษาธนาคารแห่งอังกฤษ และเคยมีการจัดการสกุลเงินในอินเดียช่วงทศวรรษ 1930 ได้เขียนถึง ที่ปรึกษาทางการเงินต่อรัฐบาลอาณานิคมแห่งพม่า ความว่า “ไม่มีเหตุผลว่า ทำไมพม่าไม่มีสกุลเงินของตนเองหลังสิ้นสุดสงคราม เนื่องจากแนวคิดของธนาคารกลางแห่งพม่าไม่สามารถทำได้ เพราะพม่าไม่มีฐานทางการเงินที่กว้างพอที่จะรองรับเงินสำรองของธนาคาร”(Sean Turnell, 2009, p.141) จึงเป็นผลให้พม่าต้องกลับไปใช้สกุลเงินรูปี และใช้ธนบัตรที่ออกโดยรัฐบาลอังกฤษในอินเดียที่ใช้ใน ค.ศ. 1943 ที่มีรูปของกษัตริย์จอร์จที่ 6 และสัญลักษณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอินเดีย ส่งผลให้การสื่อสารระหว่างรัฐบาลกับประชาชนผ่านธนบัตรชุดดังกล่าว ปราศจากสัญลักษณ์ของพม่า

การประกาศเอกราชกับ ญลักษณ์บนธนบัตร

พม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษในวันที่ 4 มกราคม ค.ศ. 1948 โดยมี อูนู เป็นนายกรัฐมนตรี ด้านการออกแบบธนบัตรได้มีการแต่งตั้ง คณะกรรมการการเงินตราของประเทศพม่า (Burma Currency board) เมื่อวันที่ 1 เมษายน ค.ศ. 1947 ก่อตั้งขึ้นภายใต้พระราชบัญญัติสกุลเงิน และเหรียญกษาปณ์ ค.ศ. 1946 โดยยังคงใช้สกุลเงินยังเป็นรูปี มีธนบัตร ฉบับ 5, 10, และ 100 รูปี คณะกรรมการการเงินตราของประเทศพม่า⁹ ได้มีหน้าที่ในการออกแบบธนบัตร โดยใช้ศิลปินผู้มีชื่อเสียงชาวพม่าจำนวน 4 คน บนธนบัตรได้มีการแสดงถึงชนบดดั้งเดิมของพม่าเป็นรูป สิงห์ และรูปนกยูง (Sean Turnell, 2009, p.145) อีกทั้งธนาคารสหภาพแห่งพม่า (Union Bank of Burma) ได้ก่อตั้งในวันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ. 1947 ภายใต้พระราชบัญญัติธนาคารแห่งสหภาพพม่า แม้ว่าในระยะแรกธนาคารจะยังไม่ได้มีหน้าที่ในการออกธนบัตรโดยตรง แต่ธนาคารได้ทำหน้าที่

⁹ คณะกรรมการการเงินตราของประเทศพม่า ประกอบด้วย Sir Richard Hopkins (Chairman) U Kaung (Burmese representative) Saw Htin Lin Mya (Burmese representative) W. Johnston (representative of the Secretary of State for Burma) R.N. Kershaw (Bank of England) Sir Sydney Turner (Secretary of the Burma Currency board), U San Lin (headed the Burma Currency board in Rangoon)

กระจายธนบัตร และแลกเปลี่ยนเงินตรา การก่อตัวของธนาคารและการออกธนบัตรโดยคณะกรรมการเงินตราของประเทศพม่าได้ก่อให้เกิดการส่งผล กระจายตัว และการหมุนเวียนของธนบัตรจากคณะกรรมการกลางสู่ประชาชนโดยมีธนาคารเป็นสื่อกลาง

แม้ธนบัตรที่ถูกออกแบบมาหลังจากพม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษจะยังคงใช้สกุลเงินรูปี แต่ภาพสัญลักษณ์ และตัวอักษรบนธนบัตรที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นชาติที่ถูกส่งผ่านธนบัตรไปยังประชาชน ทุกธนบัตรด้านหน้า ทุกตัวอักษรเป็นภาษาพม่า กึ่งกลางบนสุดซึ่งมีความหมายว่า “รัฐบาลพม่า” (bama naing ngan asoya) แตกต่างจากธนบัตรในยุคที่พม่าถูกญี่ปุ่นยึดครอง ขณะที่ด้านล่างขวาปรากฏลายเซ็นของเซอร์ริชาร์ด ฮอปกินส์ (Sir Richard Hopkins) พร้อมทั้งอักษรพม่าที่แสดงความเป็นประธาน และหม่อง ก่อง (Maung Kaung) สมาชิกของคณะกรรมการเงินตราของประเทศพม่า ด้านล่างกึ่งกลางมีการระบุบริษัทที่ใช้ในการพิมพ์ธนบัตร Thomas De la Rue & Company Ltd. ด้านหลังเป็นรูปของเรือใบที่มีทิวเขาเป็นฉากหลัง รูปเด็กสาวคนหนึ่ง ในชุดพม่าแบบดั้งเดิมกำลังปั่นวงล้อฝ้ายอยู่ด้านหน้าและด้านหลังมีผู้หญิงทอผ้า

ชื่อของประเทศที่ประกาศใช้หลังได้รับเอกราช ค.ศ. 1948 กลับไม่ได้รับการบรรจุลงบนธนบัตรอย่างทันทีที่ กระทั่ง ค.ศ. 1949 ได้มีการพิมพ์ธนบัตรเพิ่มอีกสองมูลค่า ได้แก่ 10 รูปี กับ 100 รูปี และได้มีการเปลี่ยนตัวอักษรที่บ่งบอกถึงชื่อของรัฐบาลพม่าที่อยู่กึ่งกลางด้านบนของธนบัตร จาก “รัฐบาลพม่า (bama naing ngan asoya)” เป็น “รัฐบาลแห่งสหภาพพม่า (pyidaung zu myanmar naing ngan daw asoya)” มีการเพิ่มเข้ามาของภาพความทุกข์กำลังนั่งอยู่บนตัวข้างข้างที่กำลังยกท่อนสูงไม้สัก และภาพของชาวนา กำลังใช้วัวไถนาในทุ่งนา โดยข้าว และไม้สักถือว่าเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของพม่า หากมองธนบัตรในช่วงเวลาดังกล่าว บนธนบัตรได้สะท้อนให้เห็นความไม่ได้รับเอกราชโดยสมบูรณ์จากอังกฤษ เนื่องจากการออกแบบธนบัตร และการใช้สกุลเงินภายในประเทศยังคงอยู่ภายใต้การกำหนดจากคณะกรรมการเงินตราของประเทศพม่าที่มีตัวแทนอังกฤษเป็นประธานคณะกรรมการ

กระทั่งใน ค.ศ. 1952 มีการออกพระราชบัญญัติธนาคารแห่งสหภาพพม่า พระราชบัญญัติได้ทำการยุบคณะกรรมการเงินตราของประเทศพม่าที่ทำหน้าที่ในการออกธนบัตร และเริ่มมีการใช้สกุลเงินจัต (kyats) โดย 1 จัต สามารถแบ่งออกได้เป็น 100 ปยา (pya) นอกจากนี้ การออกแบบธนบัตรจะถูกอนุมัติโดยประธานาธิบดีแห่งรัฐ หลังจากได้พิจารณาการและนำจากธนบัตร (Union Bank of Burma Act, 1952) ถือได้ว่าพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวได้ทำการโอนอำนาจของคณะกรรมการเงินตราของประเทศพม่าที่มีเจ้าหน้าที่ของอังกฤษอยู่ในคณะกรรมการมายังธนาคารแห่งสหภาพพม่า ส่งผลให้ธนบัตรที่ผลิตหลังจากพระราชบัญญัติฉบับนี้มีการเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ บริเวณกึ่งกลางด้านบนธนบัตรที่มีการเขียนข้อความที่มีความหมายถึง “สหภาพเมียนมา” เป็น “ธนาคารแห่งสหภาพเมียนมา (pyidaung zu myanma naing ngan daw ban)” รวมถึงลายเซ็นด้านล่างของธนบัตร ได้เปลี่ยนแปลงจากเซอร์ริชาร์ด ฮอปกินส์ (Sir Richard Hopkins) และ หม่อง ก่อง (Maung Kaung) เป็น ซานลิน (San Lin) ในฐานะกรรมการผู้จัดการของธนาคารแห่งสหภาพพม่า แม้ธนบัตรชุดดังกล่าวจะมีการบ่งชี้ถึงการถ่ายโอนอำนาจในการจัดการมายังธนาคารแห่งสหภาพเมียนมาอย่างชัดเจน แต่ด้านภาพ และสัญลักษณ์ต่างๆ บนธนบัตรยังคงมีลักษณะของการนำเอาการออกแบบและรูปแบบภาพ และสัญลักษณ์มาจากธนบัตรที่ถูกออกแบบโดยคณะกรรมการเงินตราของประเทศพม่ามาใช้

ช่วง ค.ศ. 1958 ธนาคารแห่งสหภาพพม่าได้ออกธนบัตรชุดใหม่ในฉบับมูลค่า 1, 5, 10 และ 100 จั๊ต โดยด้านหน้าของธนบัตรมีการนำรูปของนางเข้ามามีที่รูปของนางอยู่และสิ่งซึ่งกินพื้นที่เกือบครึ่งหนึ่งของธนบัตร รูปดังกล่าวเป็นรูปของนางในขณะที่ยังคงเป็นรูปของนางอยู่ และมีการเพิ่มธนบัตรมูลค่า 20 และ 50 จั๊ต เข้ามา โดยรูปด้านหน้ายังคงเป็นรูปของนาง ขณะที่ยังคงเป็นรูปของนางอยู่ และมีการเพิ่มธนบัตรเป็นรูปของกลุ่มผู้หญิงที่กำลังเรียงแถวปลูกข้าวในนา รูปของคูเมือง และพระราชวังมัณฑเลย์

หากมองการได้รับเอกราชผ่านธนบัตร จะพบว่า ค.ศ. 1952 ถือได้ว่าพม่าได้รับเอกราชทางด้านเศรษฐกิจหลังจากการมีพระราชบัญญัติธนาคารแห่งสหภาพพม่า แม้ระยะแรกจะมีการเปลี่ยนแปลงเพียงชื่อสถาบันที่ออกธนบัตร แต่ต่อมาตั้งแต่ค.ศ. 1958 ท่ามกลางปัญหาความขัดแย้งของกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มคอมมิวนิสต์ และปัญหาภายในในพรรครัฐบาล รัฐบาลพม่าได้นำเสนอความเป็นชาติรูปแบบใหม่แก่ประชาชนผ่านภาพของนางสวมเครื่องแบบที่แสดงให้เห็นถึงช่วงเวลาที่ยังคงเป็นพม่าที่ได้รับเอกราชจากอังกฤษ นอกจากนี้ของนางยังถือเป็นบิดาแห่งเอกราชของพม่า และเพื่อนสนิทของนาง ก่อนที่นางจะถูกปรับเปลี่ยนภาพที่มีเครื่องแต่งกายที่แตกต่างกันออกไปหลังจากเกิดการรัฐประหาร ค.ศ. 1962 โดยเนวิน

รัฐประหาร สังคมนิยม เผด็จการ กับการเปลี่ยนแปลงบนธนบัตร

หลังการรัฐประหาร 2 มีนาคม ค.ศ. 1962 มีการยกเลิกบังคับใช้รัฐธรรมนูญฉบับค.ศ. 1947 ตั้งสภาปฏิวัติโดยมีเนวินเป็นประธาน¹⁰ และใช้แนวทางสังคมนิยมเป็นระบบเศรษฐกิจหลักของพม่า เกิดการยึดกิจการของเอกชนให้มาเป็นของรัฐ รวมถึงธนาคารของเอกชนและต่างชาติ และความเป็นชาติที่ถูกผูกติดไว้กับเรื่องราวของศาสนาพุทธได้ถูกลดบทบาทความสำคัญ และถูกแทนที่ด้วยบทบาทของกองทัพ การส่งผ่านความเป็นชาติรูปแบบใหม่หลังรัฐประหารได้ปรากฏบนธนบัตรตั้งแต่ ค.ศ. 1965

หากมองด้านของธนบัตรทุกฉบับแม้จะยังปรากฏรูปของนางอยู่ แต่หากมองอย่างละเอียดจะพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงรูปของนาง จากรูปของนางที่ยังคงเป็นรูปของนางอยู่เป็นรูปของนางที่สวมเครื่องแบบทหารในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองอยู่ใจกลางธนบัตร การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการนำเสนอความเป็นชาติผ่านนางในบทบาทของการเป็นผู้นำ และผู้ก่อตั้งกองทัพพม่าสมัยใหม่ที่ต่อสู้จนได้รับเอกราชจากอังกฤษเข้ามาสร้างความชอบธรรมให้แก่สภาปฏิวัติ รวมถึงการต่อต้านอังกฤษที่สอดคล้องกับการสร้างชาติโดยสภาปฏิวัติที่เน้นการโค่นล้มระบอบเจ้าเมืองระหว่างประเทศ

ด้านหลังของธนบัตรพื้นที่เกือบหนึ่งในสามเป็นพื้นที่เป็นรูปตราของประเทศพม่า ภายในตรามีวงกลมตัวอักษรบาลีสยามคำที่มีความหมายถึง “ความเพียรของชนผู้พร้อมเพรียงกัน เป็นเหตุนำสุขมา (tha met ga na, ta paw, thu khaw)” ล้อมรอบแผนที่ประเทศพม่า ขณะที่รอบวงกลมมีสิงห์ 3 ตัว ด้านล่างของสิงห์มีแถบเขียนด้วยภาษาพม่าความหมายว่า “สาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า (pyi daung zu tha mata myanma naing ngan daw)” ถือเป็นครั้งแรกที่มีตราของประเทศพม่าเข้ามาปรากฏบนธนบัตรในแทบมูลค่าของธนบัตร

¹⁰ ก่อนเนวินจะขึ้นสู่อำนาจโดยการรัฐประหาร เนวินได้รับการถ่ายโอนอำนาจจากนางเข้ามาเป็นรัฐบาลชั่วคราวระหว่าง ค.ศ. 1958 ถึง 1960

อีกทั้งในด้านหลังของธนบัตรยังมีความพยายามในการถ่ายทอดอุดมการณ์สังคมนิยมผ่านธนบัตร โดยมีภาพของชาวประมงยืนอยู่ในเรือถืออวนจับปลา ภาพชานาฉ่างไฉ่รงกลางทุ่งนา มือหนึ่งถือเชือกอยู่ข้าง วัว อีกมือยกขึ้นมาบังแสง ภาพของผู้หญิงที่กำลังเก็บฝ้าย และภาพของผู้ชายบนรถแทรกเตอร์ท่ามกลางทุ่งนา ที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีสังคมในพม่า ภาพเหล่านี้ยังมีการให้ความหมายในแบบเรียนของพม่า เนื่องจากประเทศพม่าเป็นประเทศแห่งเกษตรกรรม อาชีพของชาวพม่าส่วนใหญ่ คือ เกษตรกร ตำราเรียนระดับชั้นประถมศึกษา วิชาของประเทศพม่าได้ระบุว่า ชาวไร่ชาวนาเปรียบเสมือนลูกใหญ่ผู้มีพระคุณ ลูกใหญ่ที่ทุกคนต่างให้ความเคารพนับถือ เพราะเป็นผู้ที่ทำให้ประชาชนในประเทศได้รับผลประโยชน์จากพืชผลนานาชนิดที่ลูกใหญ่เป็นผู้ปลูก อาทิ ข้าว ฝ้าย ถั่วลิสง งา และผลไม้ตามฤดูกาล นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่เลี้ยงสัตว์เพื่อดูแลปากท้อง ทำให้คนในประเทศมีอาหารการกินที่อุดมสมบูรณ์อีกด้วย (Ministry of Education Myanmar, 2012, 13.p)

ต่อมาธนาคารพม่าได้มีการเปลี่ยนชื่อเป็น “ธนาคารแห่งสหภาพพม่า (pyi daung zu myanmar naing ngan ban)” ตั้งแต่ ค.ศ. 1972 ส่งผลให้มีการออกแบบธนบัตรรูปแบบใหม่ออกมา การส่งผ่านความเป็นชาติในด้านหน้าของธนบัตรยังคงเป็นรูปขององซาน แต่กลับพบว่าในธนบัตรของมูลค่าต่าง ๆ ได้ใช้รูปขององซานที่มีลักษณะของรูปร่าง และสวมเครื่องแบบที่ไม่เหมือนกัน ได้แก่ รูปขององซานในขณะที่ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์จากจักรวรรดิญี่ปุ่น รูปขององซานที่ได้ไปเจรจาเอกราชที่อังกฤษ รูปขององซานในชุดเครื่องแบบทหารแต่ไม่มีหมวก และรูปขององซานในชุดพื้นเมือง ในส่วนด้านหลังของธนบัตร มีรูปของ เครื่องกรอไหม คนปั่นต้นตาลโตนด อูบข้าว และ ปยิน ซะ อยู ป๊ะ (Pin sa Rupa)¹¹ รูปของโยจี หรือ นักเล่นแร่แปรธาตุ หรือ สอจี (Zawgyi)¹² ภาพหงส์ หรือ ฮิน ต่า (hintha)¹³ ภาพเทพคุ้มครองโลก หรือ ลอ กะ นัต (law ka nat)¹⁴ รูปเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นถึงการเรียกคืนความเชื่อพื้นถิ่นให้เข้ามาดำรงอยู่บนธนบัตรอีกครั้งหลังจากหายไปในช่วงแรกของการออกแบบธนบัตรโดยสภาปฏิวัติ

ในธนบัตรชุดดังกล่าวได้สะท้อนความพยายามของรัฐที่ยังคงสื่อสารความเป็นชาติผ่านการโดดเด่นเฉพาะประเทศจากเวทีการเมืองระหว่างประเทศ และสร้างความเป็นชาติภายใต้การนำของทหาร ผสานไปกับความเชื่อพื้นถิ่นดั้งเดิมของพม่า อีกทั้งภัยของการตกเป็นอาณานิคมที่สภาปฏิวัติได้พยายามสร้างยังได้ถูกเน้นย้ำบนธนบัตรผ่านบุคคลที่กลายเป็นวีรบุรุษแห่งชาติอีกสองคน ได้แก่ ธนบัตร ฉบับ 45 จั๊ต เป็นรูป

¹¹ สัตว์ในจินตนาการชนิดหนึ่งที่มีร่างกายเหมือนสัตว์5 ชนิดรวมกัน คือ ช้าง วัว สัตว์มีเขาตัวน่าน ม้า และปลา หรืออีกมุมหนึ่งได้อธิบายไว้ว่าร่างกายของ ปยิน ซะ อยู ป๊ะ มาจากส่วนประกอบของ สิงห์ ช้าง ควาย ปลา และหงส์ (Ministry of Education Myanmar(223 ,2008 ,

¹² พจนานุกรมพม่าของกระทรวงศึกษาธิการได้ให้นิยามของสอจีไว้ว่า นักเล่นแร่แปรธาตุที่มีพลังเหนือธรรมชาติ มีมนตราที่สามารถรักษาโรคได้ สามารถมุดดิน หรือบินขึ้นไปบนฟ้า อย่างเชี่ยวชาญ (Ministry of Education Myanmar, 2008, 132)

¹³ ชาวพม่าเชื่อว่า หงส์ เป็นสัตว์ที่มีเสียงไพเราะ ในประเทศพม่าจะพบหงส์ได้มากที่สุดที่ภาคเหนือ บริเวณแม่น้ำอิรวดีและแม่น้ำชินตวินในภาคกลาง (Myanmar Naing Ngan Bar Thar Pyan Sar Sar Pay A Thin, 1975, pp. 24-25)

¹⁴ เทพคุ้มครองโลก ถือเป็นเทพที่เคารพนับถือของโลก ในฐานะของผู้สร้างสันติบนสวรรค์ โดยเทพคุ้มครองโลกมักจะปรากฏตนด้วยการร้ายรำด้วยทำอย่างเป็นจังหวะ (Ministry of Education Myanmar, 2008, 333)

ของ ทะชิน โป หล่า จี (Thakin Po Hla Gyi)¹⁵ ที่มีห่วงโซ่เหล็กตรึงอยู่รอบคอ ด้านหลังเป็นรูปของคางนงในทุ่งที่เต็มไปด้วยแท่นขุดเจาะน้ำมัน ส่วนธนบัตรฉบับ 90 จี๊ต เป็นรูปของ ซยา ซาน (Saya San)¹⁶ ด้านหลังเป็นรูปของชาวนาที่ไถวัถนาอยู่ด้านซ้าย ส่วนด้านขวาเป็นรูปของชาวนาที่กำลังเพาะปลูกข้าว สะท้อนการต่อต้านทุนนิยม อาณานิคมที่เป็นภัยแทรกแซงจากต่างชาติ และเน้นย้ำถึงทิศทางของชาติที่ต้องเดินตามเส้นทางของสังคมนิยมที่มีทหารเป็นผู้นำ

ตั้งแต่รัฐประหารเป็นต้นมาความเป็นชาติที่ถูกนำเสนอผ่านธนบัตรยังคงเน้นย้ำบทบาทการนำประเทศสู่วิถีสังคมนิยมโดยทหารด้วยการใช้ภาพของ องซาน การโดดเดี่ยวจากเวทีการเมืองระหว่างประเทศ และภัยของเจ้าอาณานิคมด้วยการใช้ภาพของทะชิน โป หล่า จี และซยา ซาน นอกจากนี้ด้านหลังของธนบัตรได้มีการนิยามความเป็นชาติผ่านวิถีชีวิตของผู้คนที่ประกอบอาชีพตามแนวทางของสังคมนิยม ก่อนที่จะเปลี่ยนเป็นความเชื่อพินถิ่นของพม่า อย่างไรก็ตาม ด้วยภาวะเงินเฟ้อของพม่า และการตัดสินใจแก้ไขปัญหาด้วยการยกเลิกธนบัตรของรัฐบาล ส่งผลให้เกิดการประท้วงต่อต้านรัฐบาลในเวลาต่อมา และภาพของนายพลองซานได้หายไปจากธนบัตรพร้อม ๆ กับการเข้ามาแทนที่ด้วยภาพของสิงห์

ชัยชนะที่ไม่ถูกรับรอง กับ การหายไปขององซานจากหน้าธนบัตร

ธนบัตรได้กลายเป็นชนวนเหตุในการประท้วงรัฐบาลพม่า ค.ศ. 1987 ช่วงเวลาดังกล่าว พม่าประสบปัญหาเงินเฟ้อ เนวินได้ประกาศยกเลิกธนบัตรมูลค่า 25, 35, 75 และ 100 จี๊ต อีกทั้งรัฐบาลไม่เปิดให้มีการแลกธนบัตรฉบับดังกล่าว ส่งผลให้เกิดการประท้วง ประกอบกับ ค.ศ. 1988 องซาน ซูจี ได้กลับจากอังกฤษ มาดูแลแม่ที่ป่วย เป็นช่วงเวลาเดียวกันกับการประท้วงโดยนิตินิต 8888 และองซาน ซูจีได้เข้าร่วมการประท้วงต่อต้านรัฐบาลพม่า องซาน ซูจีได้ใช้อองซานผู้เป็นพ่อของเธอในการสร้างความชอบธรรมให้แก่ตัวเธอและกลุ่มผู้ประท้วง กระทั่งรัฐบาลยินยอมให้มีการเลือกตั้งในปี 1990 การเลือกตั้งครั้งดังกล่าวพรรคของผู้ต่อต้านรัฐบาลได้รับชัยชนะอย่างถล่มทลาย แต่รัฐบาลทหารกลับประกาศไม่รับรองผลการเลือกตั้ง ส่งผลให้อำนาจการปกครองยังคงเป็นของรัฐบาลทหารพม่า และองซาน ผู้เป็นพ่อขององซานซุจีที่รัฐบาลใช้นิยามความเป็นชาติได้ถูกยื้อแย่งโดยผู้ต่อต้าน ส่งผลให้รัฐบาลทหารพม่ากลับไปใช้ สิงห์ เข้ามาปรากฏแทนที่ภาพขององซานในด้านของธนบัตรทุกมูลค่า

ธนบัตรชุดใหม่ได้เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการเปลี่ยนชื่อประเทศในค.ศ. 1989 และมีการออกกฎหมายอนุญาตให้ธนาคารเอกชนสามารถเข้ามาเปิดให้บริการอีกครั้งในค.ศ. 1990 ธนบัตรชุดใหม่ของรัฐบาลได้แสดงให้เห็นความเป็นชาติที่ถูกนำเสนอผ่านธนบัตรที่เปลี่ยนแปลงไป ความเป็นชาติที่ผูกติดกับองซาน¹⁷

¹⁵ ทะชิน โป หล่า จี เป็นแรงงานในบริษัทน้ำมัน ผู้นำในการประท้วงและนัดหยุดงานในช่วงอาณานิคมค.ศ. 1938 และเป็นผู้ประณามทุนนิยมในการผูกขาดการขุดน้ำมันที่หาประโยชน์จากการใช้แรงงาน ธนาคารและป่าไม้ที่หาประโยชน์จากแรงงาน และนำไปสู่การระบอบของโรดมาเลเรีย

¹⁶ ซยา ซาน ผู้นำในการต่อต้านอาณานิคมอังกฤษ ในช่วง ค.ศ. 1931 หรือเรียกอีกอย่างว่ากบฏชาวนาที่มีความพยายามในการฟื้นฟูระบอบกษัตริย์ ภายใต้บริบททางด้านเศรษฐกิจที่ราคาข้าวตกต่ำจนชาวนาถูกยึดที่ดินโดยชาวอินเดีย และการถูกเก็บภาษีจากอังกฤษ

¹⁷ ผู้ที่มีบทบาททั้งเป็นนักชาตินิยม นักสังคมนิยม ผู้สถาปนากองทัพรูปแบบใหม่ ผู้เรียกร้องเอกราชจากอังกฤษ

ได้หายไปจากธนบัตรพม่าพร้อม ๆ กับการปรากฏตัวของสิงห์ในด้านหน้าของธนบัตรทุกฉบับ สัญลักษณ์ที่ผูกติดกับศาสนาพุทธ โดยทั่วไปสิงห์จะถูกปั้นวางไว้ด้านหน้าของเจดีย์เพื่อทำหน้าที่ในการปกป้องเจดีย์และพระพุทธรูปศาสนา

ชาวพม่าเชื่อว่า สิงห์เป็นราชาของสัตว์ ที่มีรูปลักษณะที่โดดเด่นและเข้มแข็ง เป็นลักษณะของผู้ที่แข็งแกร่ง ฉับไว และมีพลังกำลังมหาศาล (Myanmar Naing Ngan Bar Thar Pyan Sar Sar Pay A Thin, 1975, p. 430) สามารถเอาชนะภัยอันตรายต่างๆ มีเอกลักษณะขึ้นแสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่และอิทธิฤทธิ์ของสิงห์ภาพสิงห์ที่ปรากฏบนธนบัตรของประเทศพม่า ตามตำราระบุไว้ว่า สิงห์ มี 4 ประเภท ได้แก่ กาทสิห์ (Ka La) คือ สิงห์ดำ ตินณสีหะ (Ti Na) คือ สิงห์แดง บันทรสิห์ (Ban Lu) คือ สิงห์เหลือง และไกรสรสิงห์ (Kei Tha Ya) คือ สิงห์ขาว ธนาครกลางแห่งพม่า ระบุว่า รูปสิงห์ที่ปรากฏในธนบัตรและบริเวณประตูวัดต่างๆ ของพม่า เป็นหนึ่งในสิงห์เหล่านี้ มีชื่อเรียกว่า ไกรสรสิงห์ (Kei Tha Ya) มีลักษณะอยู่ในท่ากึ่งนั่งกึ่งยืน มีแผงคอที่สมบูรณ์ หัวใหญ่ และตัวเล็ก ในเอกลาโบราณได้จัดบันทึกไว้ว่า ไกรสรสิงห์ มีชาวโพลนดิงเช่น ไช้มุก หอยกาบ และหอยสังข์ มีขนปกคลุมบริเวณแผงคอ หาง และขนบริเวณหน้าผากจำนวนมาก มีริมฝีปาก ปลายหางเท้า มีสีแดงชาด และมีลายขีดทั้งร่างกาย ขนสีแดง เมื่อถึงเวลาที่กระโจน จะมีไฟลุกในบริเวณรอบๆ กล่าวกันว่า เสียงคำรามของไกรสรสิงห์ สามารถทำให้หูแตกได้ มีบันทึกปรากฏในชาดกได้กล่าวไว้ว่า ไกรสรสิงห์มีพลังกำลังและอิทธิฤทธิ์มาก สามารถจัดการกับช้างที่แข็งแรงมากๆ ได้ การวิวาทครั้งนั้นทำให้เกิดไฟไหม้โลก เมื่อนัดเห็นเหตุการณ์ จึงเข้ามาช่วยคลี่คลายด้วยการเล่นดนตรี เมื่อสิงห์และช้างบิน ได้ฟังแล้วก็มีท่าที่อ่อนลง หลังจากเหตุการณ์สงบลงก็ได้มีการแกะสลักรูปปั้นนาคครั้งนั้นไว้ (Saw Mone Nyin, 1982, pp. 45-51)

สำหรับตำนานสิงห์หน้าประตูวัดพม่า มีด้วยกันหลายตำนาน ตำนานแรกเชื่อกันว่าตำนานสิงห์ในวัดพม่านั้น มาจากอิทธิพลเรื่องเล่าของลังกา กล่าวคือ กษัตริย์องค์หนึ่งมีพระธิดา เมื่อพระธิดาเจริญชันษาขึ้นก็เกิดเหตุให้ต้องลงไปอยู่ในป่ามาพบกับพญาราชสีห์มาพบโดยบังเอิญ พญาราชสีห์จึงให้ความช่วยเหลือและทั้งสองก็มีพระโอรส 1 องค์ พระธิดา 1 องค์ ต่อมาพระธิดาของกษัตริย์ได้พาลูกหนีกลับเข้ามาไปอยู่ในวัง พญาราชสีห์จึงได้เที่ยวเสาะหา เป็นเหตุให้ไล่ทำร้ายผู้คนไปทั่ว กษัตริย์จึงได้มอบหมายให้พระราชนัดดาไปปราบราชสีห์ เมื่อพญาราชสีห์เห็นลูกของตนเองก็จำได้ จึงยื่นนิงให้ลูกฆ่า และต่อมากลูกของราชสีห์ก็ได้ขึ้นครองบัลลังก์เป็นกษัตริย์ และได้ทราบจากผู้เป็นมารดาว่า พญาราชสีห์นั้นเป็นบิดาของตนเอง ด้วยความโคกเครั้จึงได้สร้างรูปสิงห์เพื่อบูชา แต่กลัวประชาชนจะดูแคลน เนื่องจากสิงห์เป็นสัตว์เดรัจฉาน จึงได้มีการสร้างรูปปั้นสิงห์ไว้หน้าวัดแทน

ตำนานที่สอง กล่าวไว้ว่า มีพระภิกษุสองรูปได้เดินทางมาเผยแพร่ศาสนาในสุวรรณภูมิ ระหว่างการเดินทางชาวบ้านได้ร้องขอให้พระสงฆ์ช่วยกำจัดยักษ์ที่มาจับลูกชาวบ้านไปกิน พระสงฆ์ทั้งสองรูปจึงได้แสดงอิทธิฤทธิ์ โดยการแปลงตนเป็นสิงห์สองตนที่มีหัวเดียว เพื่อขับไล่ยักษ์

แม้ธนาครกลางแห่งพม่าได้นิยามความหมายของสิงห์ แต่ความหลากหลายของความเชื่อและเรื่องราวที่เกี่ยวกับสิงห์ ส่งผลให้ชาวพม่ามีความสามารถตีความความหมายของสิงห์ได้อย่างหลากหลายลักษณะ ส่วนด้านหลังของธนบัตรได้ปรากฏภาพที่มีความหลากหลายของวิถีชีวิตของชาวพม่ามากยิ่งขึ้น ได้แก่ ภาพการแข่งขันพายเรือ ภาพการเล่นตระกร้อ (Chin Lon) ภาพของเรือการเวก (Ka Ra wei Hpaun) ภาพอนุสาวรีย์ช้าง ภาพช่างฝีมือกำลังนั่งประดิษฐ์งานฝีมือ ภาพช่างฝีมือกำลังร่วมมือกันก่อสร้างสถานที่ต่างๆ ในวัด ภาพ

และเป็นวีรบุรุษของพม่าที่ได้รับการสถาปนาโดยรัฐบาลหลังจากได้รับเอกราช

ข้างกำลังลากซุง ภาพมหาพันธุละ ผู้บัญชาการกองทัพพม่า ที่ถึงแก่อนิจกรรมระหว่างการทำสงครามพม่า-อังกฤษ ครั้งที่ 1 ผลิต ภาพอาคารนครแห่งพม่า ธนบัตรเหล่านี้ได้มีการใช้ในการหมุนเวียนแลกเปลี่ยนมาจนถึงยุคปัจจุบัน อย่างไรก็ตามในปัจจุบันแม้พรรค NLD ขององซาน ซูจีลูกสาวขององซานที่มีทิศทางในการสนับสนุนประชาธิปไตย ต่อต้านเผด็จการจะได้รับชัยชนะการเลือกตั้งในปี 2015 และเป็นพรรคแกนนำของรัฐบาล มีการเรียกคืนองซานผู้เป็นวีรบุรุษแห่งชาติให้กลับมาดำรงอยู่ในปัจจุบันหลากหลายลักษณะ เช่น การสร้างอนุสาวรีย์ การตั้งชื่อสะพาน การยกระดับงานวันผู้เสียสละให้ยิ่งใหญ่กว่าเดิม แต่บนธนบัตรของประเทศพม่ายังคงใช้ภาพ สัญลักษณ์ ที่ปรากฏบนธนบัตรตั้งแต่รัฐบาลทหารในการทำหน้าที่สื่อสารความเป็นชาติระหว่างรัฐบาลกับประชาชน

บทสรุป

ธนบัตรได้เป็นสิ่งแปลกปลอมชนิดหนึ่งในสังคมพม่าในช่วงเวลาของการตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ เนื่องจากก่อนถูกยึดครองโดยอังกฤษ พม่าไม่มีระบบกฎหมายที่รับรองการผลิต และสถานะของธนบัตร รวมถึงระบบธนาคารที่ทำหน้าที่หมุนเวียนธนบัตรในระบบเศรษฐกิจ ด้วยลักษณะของธนบัตรที่ทำการกระจายส่งผลให้บนพื้นที่ของธนบัตรยังมีความสามารถในการบรรจุตัวอักษร ภาพ และสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในการสื่อสารระหว่างผู้ผลิต และผู้ใช้ธนบัตร

จากการศึกษาพบว่า นับตั้งแต่ธนบัตรฉบับแรกถูกนำมาใช้ในจนถึงธนบัตรที่ใช้ในปัจจุบัน การดำรงอยู่ของตัวอักษร ภาพ และสัญลักษณ์ต่าง ๆ บนธนบัตรมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นยุคที่พม่าตกอยู่ภายใต้อำนาจของอาณานิคมได้มีภาพของราชินี กษัตริย์ ที่ปรับเปลี่ยนภาพตามช่วงเวลาของการขึ้นครองราชย์ และภาพมงกุฎแห่งอินเดีย ต่อมาการแยกการปกครองพม่าออกจากอินเดียในปี 1937 ส่งผลให้ธนบัตรที่ใช้ในพม่าปรากฏภาพนกยูงและต่างต่างจากธนบัตรของอินเดีย ถือเป็นครั้งแรกที่มีสัญลักษณ์ที่บ่งบอกความเป็นชาติพม่า หลังจากญี่ปุ่นได้เข้ามายึดครองพม่าในช่วงแรกรัฐบาลญี่ปุ่นได้เลือกใช้เจดีย์อนันดา แต่ความเหมาะสมของศาสนสถานที่เข้ามาปรากฏบนธนบัตรไม่สอดคล้องกับความเชื่อของชาวพม่า ส่งผลให้ธนบัตรที่ออกแบบใหม่เป็นรูปของพระราชวังมณฑลเจดีย์ จนกระทั่งญี่ปุ่นได้พ่ายแพ้สงครามธนบัตรในพม่าได้ปรับเปลี่ยนกลับมาใช้ของอังกฤษ หลังจากพม่าได้รับเอกราชในระยะแรกได้ใช้รูปแบบของความเชื่อดั้งเดิมได้แก่ สิงห์ และนกยูง ก่อนจะมีการเปลี่ยนแปลงหลังจากพม่าได้รับอำนาจจากพระราชบัญญัติธนาคารแห่งสหภาพพม่า ค.ศ. 1952 ในการออกธนบัตร และประกาศใช้ค่าเงินจัดเป็นของตนเอง

หลังจากพม่ามีอำนาจในการออกธนบัตร ภาพขององซานได้กลายเป็นภาพหลักในการนำเสนอความเป็นชาติ แต่อุดมการณ์ทางการเมืองของแต่ละยุคเวลาทำให้ช่วงชีวิตขององซานในแต่ละช่วงเวลาถูกนำเอามาเสนอแตกต่างกัน อีกทั้งด้านหลังของธนบัตรยังนำเสนอความเชื่อและวิถีชีวิตของชาวพม่าในแต่ละช่วงเวลาแตกต่างกันอันเป็นผลมาจากความแตกต่างของความเป็นชาติที่รัฐบาลนำมาสื่อสารกับประชาชน แต่หลังจากฝ่ายต่อต้านรัฐบาลพม่าได้ใช้องซานเป็นสัญลักษณ์ของการต่อต้าน รัฐบาลพม่าได้ปรับเปลี่ยนความเป็นชาติ โดยการย้อนกลับไปใช้สิงห์ อันเป็นความเชื่อเดิมที่ทำหน้าที่ปกป้องพระพุทธศาสนาเข้ามาแทนที่รูปขององซาน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงความพยายามของรัฐบาลที่ต้องการถ่ายทอดความเป็นชาติของแต่ละช่วงเวลาไปยังประชาชนผู้ถือครองธนบัตร และนอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงบนธนบัตรได้สัมพันธ์กับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการออกธนบัตร อุดมการณ์ของรัฐบาลในการนิยามความเป็น

ชาติ และค่านิยมความเชื่อของประชาชน อย่างไรก็ตามก็ตีการผลิตธนบัตรในแต่ละรูปแบบของแต่ละช่วงเวลากลับไม่ได้มีลักษณะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างทันที่ เนื่องจาก ความรวดเร็วในการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ไม่สอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจ สภาพความพร้อมของระบบธนาคาร และสกุลเงินในห้วงเวลานั้น หรือระยะเวลาในการออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับธนบัตร อาทิเช่น ในช่วงเวลาที่อังกฤษได้แยกการปกครองพม่าออกจากอินเดียตั้งแต่ ค.ศ. 1937 แต่ธนบัตรรูปแบบใหม่ที่ประกาศใช้ในพม่าเริ่มมีการใช้ตั้งแต่ ค.ศ. 1938 หรือกรณีหลังจากญี่ปุ่นพ่ายแพ้สงครามรัฐบาลอังกฤษเลือกใช้สกุลเงินรูปีแทนสกุลเงินจัต เนื่องจากพม่าไม่มีฐานทางการเงินที่กว้างพอที่จะรองรับเงินสำรองของธนาคาร ปัจจัยเหล่านี้จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลให้การผลิตธนบัตรของแต่ละช่วงเวลามีความไม่สอดคล้องกับความเป็นชาติที่รัฐบาลพยายามส่งผ่านสู่ประชาชนอย่างทันที่

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาอังกฤษ

- Anderson, B. R. O. G. (2016). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. London: Verso.
- ATSnotes. (n.d.). Burma paper money catalog and Burman currency history. Retrieved from <http://www.atsnotes.com/catalog/banknotes/burma.html>
- Bagchi, A. K. (1997). *The Evolution of the State Bank of India: The era of the presidency banks, 1876-1920*. New Delhi: State Bank of India and Sage Publications.
- Banknote Index. (n.d.). India Series A Banknotes. Retrieved from https://banknoteindex.com/articles/India_Series_A/India_Series_A.mhtml.
- Banknote Index. (n.d.). Burma Series A Banknotes. Retrieved from <https://banknoteindex.com/browse.mhtml?browseBy=Country&browse=Burma>
- Central Bank of Myanmar. (n.d.). Series of Bank Notes and Coins. Retrieved from Central Bank of Myanmar website: <https://cbm.gov.mm/content/series-bank-notes-and-coins>
- Charney, M. W., & Naono, A. (January 01, 2015). The Burmese Economy under the Japanese Occupation, 1942-1945. *Economies Under Occupation : the Hegemony of Nazi Germany and Imperial Japan in World War II*, 218-231.
- Cheesman, N. (2002). *Legitimising the union of Myanmar through primary school textbooks*. University of Western Australia.
- Government of Burma. (n.d.). Government of Burma Law No. 45/1946 - THE CURRENCY AND COINAGE ACT. Retrieved from https://www.burmalibrary.org/sites/burmalibrary.org/files/obl/docs25/1946_12_20_Government_of_Burma_Act_No.%2845%29_en.pdf
- Hobsbawm, E. J., & Ranger, T. O. (2017). *The Invention of tradition*. New York: Cambridge University Press.
- Houtman, G. (1999). *Remaking Myanmar and human origins*. Leiden: Royal Institute of Linguistics and Anthropology.
- Houtman, G. (1999). *Mental culture in Burmese crisis politics: Aung San Suu Kyi and the National League for Democracy*. Tokyo: Inst. for the Study of Languages and Cultures of Asia and Africa, Tokyo Univ. of Foreign Studies.
- Htin, A. (1965). *The Stricken Peacock. Anglo-Burmese relations, 1752-1948*. Pp. xii. 135. Martinus Nijhoff: The Hague.

Kyan, Daw (1979). "The Peacock Coins" *Researches in Burmese History* No.3. 145-153

Orbell, J., Turton, A., & Pressnell, L. S. (2017). *British banking: A guide to historical records*. Abingdon, Oxon: Routledge.

Renan, E., & Giglioli, M. F. N. (2018). *What is a nation?: And other political writings*. New York: Columbia University Press

Reserve Bank of India. (n.d.). Reserve Bank of India Act. Retrieved from http://rbidocs.rbi.org.in/rdocs/Publications/PDFs/RBIAM_230609.pdf

Salem-Gervais, N., & Metro, R. (January 01, 2012). A Textbook Case of Nation-Building: The Evolution of History Curricula in Myanmar. *Journal of Burma Studies*, 16, 1, 27-78.

Seekins, D. M. (2015). *State and society in modern Rangoon*. London: Routledge.

Soe, T. (2013). *Financial development in Myanmar*. Yangon: Yan Aung Literature.

Taylor, R. H., & Taylor, R. H. (2009). *The state in Myanmar*. London: Hurst.

The Union of Burma. (n.d.). The Constitution of the Union of Burma, 1947. Retrieved from <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/79573/85699/F1436085708/MMR79573.pdf>

The Union Bank of Burma. (n.d.). the Union Bank of Burma. Act, 1952. Retrieved from [https://www.burmalibrary.org/docs24/1952_04_09_THE_UNION_BANK_OF_BURiMA_ACT_No.\(9\)_en.pdf](https://www.burmalibrary.org/docs24/1952_04_09_THE_UNION_BANK_OF_BURiMA_ACT_No.(9)_en.pdf)

Turnell, S., & Nordisk Institut for Asienstudier. (2009). *Fiery dragons: Banks, moneylenders and microfinance in Burma*. Copenhagen: NIAS Press.

Union Bank of Burma. (n.d.). Union Bank of Burma Act 1952. Retrieved from [https://www.burmalibrary.org/docs24/1952_04_09_THE_UNION_BANK_OF_\BURiMA_ACT_No.\(9\)_en.pdf](https://www.burmalibrary.org/docs24/1952_04_09_THE_UNION_BANK_OF_\BURiMA_ACT_No.(9)_en.pdf)

Zar Ni (1998). *Knowledge, control, and power: the politics of education under Burma's military dictatorship (1962–88)* (Doctoral dissertation, University of Wisconsin-Madison).

Translated Burmese References

- Ministry of Education Myanmar (2008). *Myanmar Dictionary*. Yangon, Myanmar: Ministry of Education Myanmar.
- Ministry of Education Myanmar (2012). *Myanmar reading grade 3*. NayPyiTaw, Myanmar: Ministry of Education Myanmar.
- Myanmar Naing Ngan Bar Thar Pyan Sar Sar Pay A Thin. (1975). *Myanma Swal Sone Kyan Ta Twel 1(Ka)*. Yangon. Sar Pay Bait Man.
- Myanmar Naing Ngan Bar Thar Pyan Sar Sar Pay A Thin. (1975). *Myanma Swal Sone Kyan Ta Twel 2(Kha)*. Yangon. Sar Pay Bait Man.
- Myanmar Naing Ngan Bar Thar Pyan Sar Sar Pay A Thin. (1975). *Myanma Swal Sone Kyan Ta Twel 4(Ka)*. Yangon. Sar Pay Bait Man.
- Myanmar Naing Ngan Bar Thar Pyan Sar Sar Pay A Thin. (1975). *Myanma Swal Sone Kyan Ta Twel 9(Ka)*. Yangon. Sar Pay Bait Man.
- Myanmar Naing Ngan Bar Thar Pyan Sar Sar Pay A Thin. (1975). *Myanma Swal Sone Kyan Ta Twel 14*. Yangon. Sar Pay Bait Man.
- Saungders Weaving Institute (2014). *Saungders Weaving Institute 100 years*. Mandalay: Saungders Weaving Institute.
- Saw Mone Nyin. (1982). *Yadanar Mon Ma Ga Zin : Myanmar Nik Chin Tay*. 45-51.

